

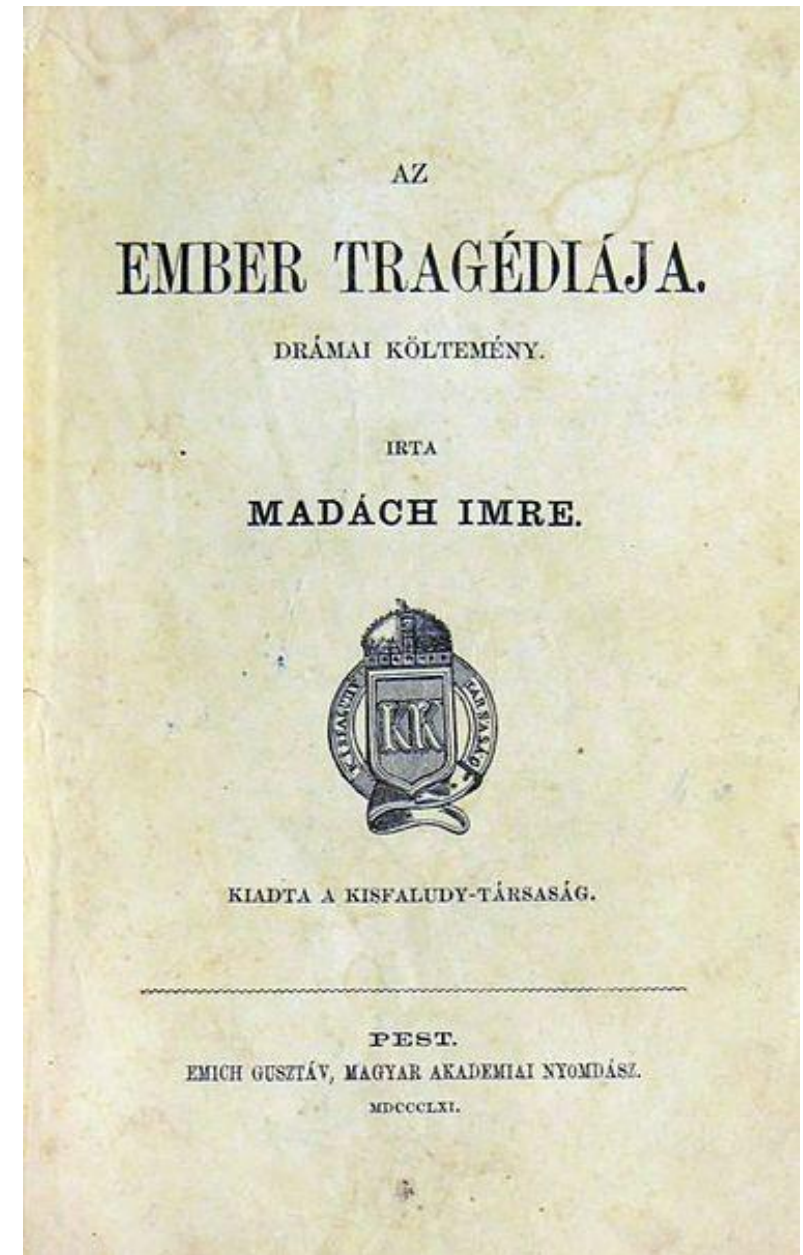
Szerkesztésmód és létértelmezés – a drámai költemény műfajának meghatározó szerepe Madách Imre *Az ember tragédiája* című művében

- *Madách irodalomtörténeti helye*
- *A Tragédia eszmei előzményei*
- *Műfaja, cselekménye, felépítése*
 - *Létértelmezés Az Ember
tragédiájában*

Madách irodalomtörténeti helye

- Madách Imre több jó művet is írt (pl. Lantvirágok című verseskötete, A civilizátor című drámája), igazán nagyot azonban csak egyet: Az ember tragédiáját
- Ez a magyar irodalom legtöbbet elemzett alkotása. Miért? Valószínűleg azért, mert nyitott mű, minden kor számára tud újat mondani
- A Tragédiát 1859 februárjától 1860 márciusáig Alsósztrégován írja Madách. A kéziratot Arany Jánosnak küldi el, aki kiadatja és bemutatja a Kisfaludy Társaságban. „Szerzője az első tehetség Petőfi óta, aki egészen új irányt követ” – mondja róla

Az ember tragédiája eszmei előzményei

Madáchot nagyon érdekelte a filozófia. A kor eszméinek hatása Az ember Tragédiájában is megfigyelhető. Melyek ezek?

1. A **romantikus liberalizmus** (amely 1848 előtt uralta a gondolkodást) egyenes vonalú fejlődést látott a történelemben. Legjelentősebb képviselője Hegel. Az ember tragédiájában azonban nincs fejlődés, ezért Madách felfogása inkább a német történészével, Rankééval rokon, aki egymást váltó tételek, ellentételek sorozataként fogta fel a történelmet
2. A **pozitivizmus** tagadja a szabad akaratot, s érzéketlen az ésszel nehezen magyarázható dolgok iránt (szerelem, művészet). Hatását főként Lucifer alakjában érhetjük tetten. Túlhajtott változata, a **vulgármaterializmus** a Falanszter színben figyelhető meg (frenológia, entrópia-tan)
3. A **vitalizmus** szerint az élet értékes, még ha nincs is rá racionális magyarázat. Ezt főként Éva alakjában láthatjuk, de ez tartja vissza Ádámot is az öngyilkosságtól a mű végén.

A Tragédia műfaja

- Az ember tragédiája **drámai költemény**, más néven emberiségköltemény
- Ez jellegzetesen romantikus műfaj, **vannak drámai és lírai vonásai is**
- **Drámai sajátosságai** a kétszintes drámához kapcsolódnak: a konfliktus a mű túlvilági szintjén, Lucifer és az Úr között alakul ki, de az evilági szinten dől el. Ádám végül az élet mellett dönt, ezért az Úr győzedelmeskedik

- Ez a drámai forma tette lehetővé, hogy Madách megjelenítse eredendően **lírai anyagát: személyisége belső vitáját**
- **A műfaj további jellemzői:**
 - A jelenetsor álmok vagy látomások sorozataként tárul elénk
 - Néhány szimbólumszerű főszereplője van
- Jelentős drámai költemények: Goethe: Faust, Byron: Kain, Shelley: Megszabadított Prométheusz

A Tragédia felépítése

- A Tragédia 15 színből áll, **szerkezete két nagy egységre osztható:**

- **Keretszínek** (más néven biblikus vagy mitikus színek): 1-3, 15

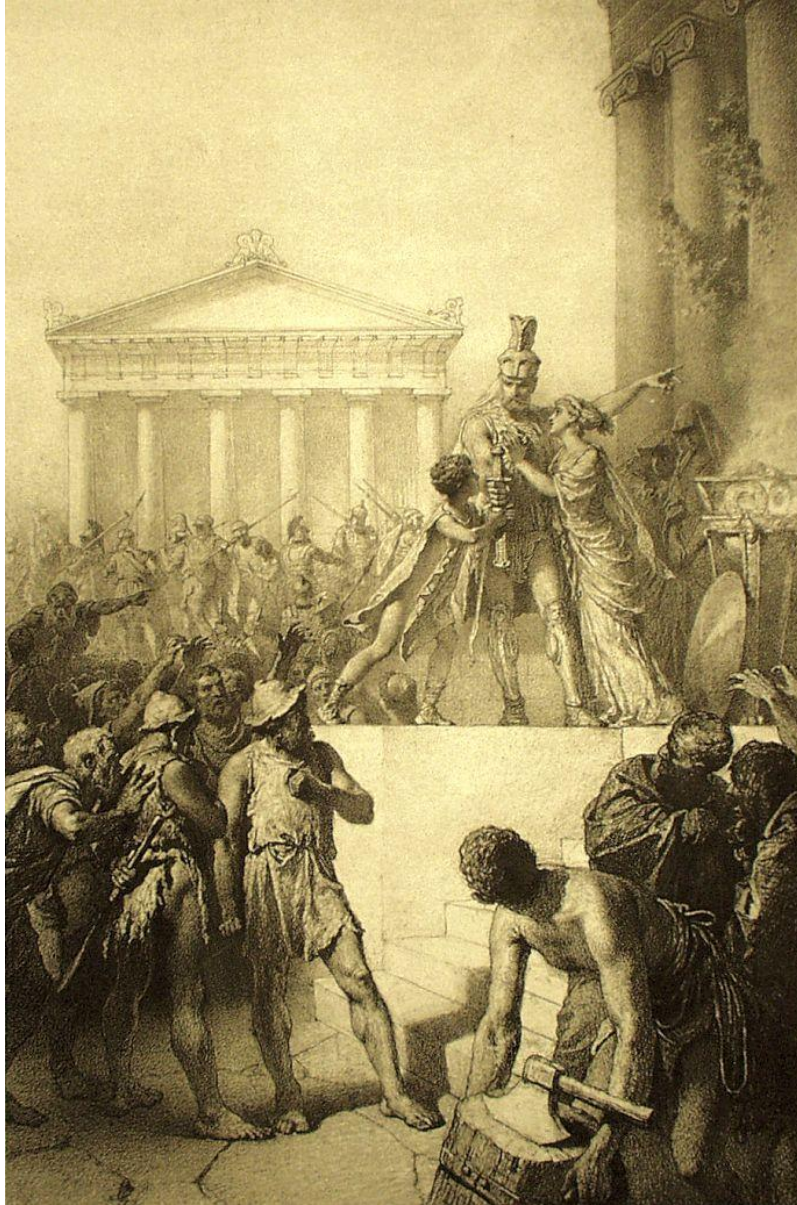
- **Ádám álma az emberiség történelméről:** 4-14. Ezt tovább tagolhatjuk, hiszen a 4-10. a múltat, a 11. Madách jelenét, a 12-14. a jövőt mutatja be

- **A keretszínek**

- **anyagát részben a Bibliából merítette Madách.** De több ponton el is tért a kanonizált történettől: a Bibliában nincs szó a Sátán teremtetésbírálatairól, ott az Úr nem ajándékoz neki két fát

- **Az első szín** a Tragédia expozíciója. Időtlennek ígérkező harmóniával indul a mű, ám Lucifer megbontja ezt, mert a világban csak az anyag működését látja, ami méltatlan az emberi szellemhez
- **A második szín** is harmóniával kezdődik, amelyből szintúgy Lucifer szakítja ki az első emberpárt. Fő érve: az ember szabadságra hivatott, de ez csak úgy valósítható meg, ha saját kezébe veszi a sorsát
- **A harmadik színben** Ádám érzi szabadságának fenségét, ám a halál és a természeti erők fenyegetése miatt újabb tudást kér Lucifertől, aki álmodat bocsát rá. Ezzel megkezdődnek a történelmi színek

A Tragédia felépítése

- **A negyedik színben Egyiptomba vagyunk.** A fáraó Ádám, ahogy Lucifer ígérte, istenült, ám lekében szakadék tátong. A szerelem hatására ébred fel benne az egyenlőség gondolata
- **Ádám Miltiádész,** a marathoni győző **az athéni színben.** Kiváló férfiú, de a demagógok ellene fordítják az athéni polgárokat. A tömeg az emberi kisszerűség jelképe. Ezt Lucifer megváltoztathatalan adottságnak tekinti, Ádám azonban nem. Ezért is kezdi újra a küzdelmet
- **Az ötödik színnek a hanyatló Róma ad otthont.** Ádám időlegesen lemond a küzdésről, hogy *„ittasan tántorogjon Hádész felé”*, Éva hatására azonban felébred lekében az Éden emléke, Péter apostol megjelenésével pedig újra bízni kezd: talán a szeretet, a testvériség megválthatja a világot

A Tragédia felépítése

- Ám csalódnia kell.
Konstancinápolyban, ahová kereszteslovagként érkezik a **vallási fanatizmus tombol**
- Ezért újra visszavonul, és **Keplerként a tudománynak él Prágában**, a császár udvarában. Itt sem lel megnyugvást, horoszkópot kell készítenie, s felesége, Éva is hűtlen hozzá
- **A 9. szín álom az álomban.** Itt egyesülnek az eddigi történelmi színek vezéreszméi: szabadság, egyenlőség, testvériség. S bár Ádám-Dantont halálra ítélik, Ádám Kepler mégis lelkesülten ébred a 10. színben

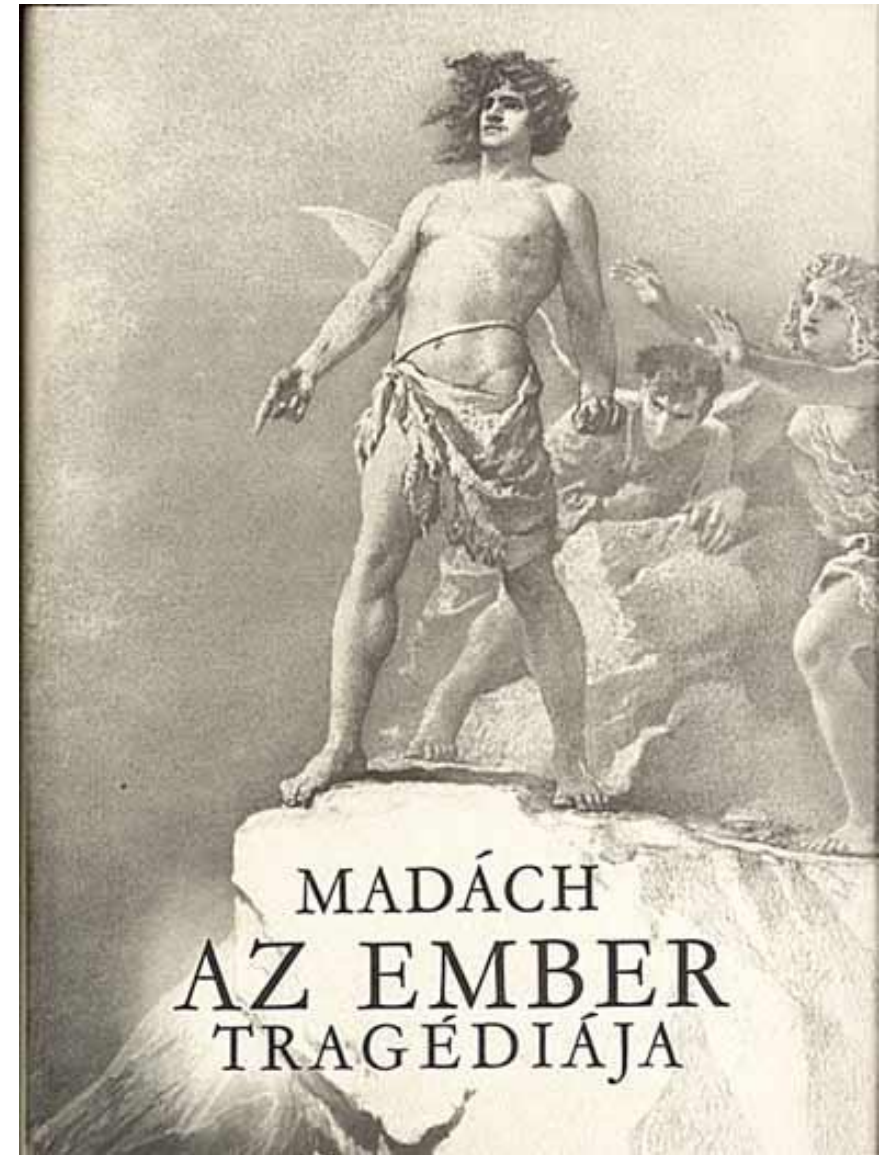
- Ádám eddig cselekvő résztvevője volt a történelemnek. Kétszer láttuk lelkesen (egyiptomi, római szín vége), kétszer tapasztaltuk vereségét (Athén, Bizánc), kétszer menekülését (Róma, Prága)
- A 11., **londoni színtől** szemlélődő. Apró jelenetekből épül fel ez, s mindegyik azt bizonyítja: a szabadversenyességek kapitalizmusban nem érvényesülhetnek az értékek, mert minden érték áruvá válik, a tudomány, a művészet és a szerelem is. „*Kutyáknak harca ez egy konc felett*” – mondja Ádám, miközben mindenki a sírba ugrik, egyedül a szerelem és a költészet értékeit jelképező Éva emelkedik magasra

A Tragédia felépítése

- **A 12. szín már a jövő. A föld lakói falanszterekben élnek.** Mindent a kollektív érdek, a hasznosság irányít, hogy képesek legyenek pótolni a rövidesen kimerülő nap energiáját. Szürke világ e. Nincs család, haza, művészetek, az egyéniséget elnyomják. Ádám itt is Éva révén éli át a legerőteljesebben a torzulást.
- **Az űrbe menekül innen,** mert úgy érzi: az ember szellemi értékei azért nem tudnak kibontakozni, mert az anyaghoz vannak kötve. A Föld szelleme ébreszti rá arra, hogy ez nem igaz. A szellem értelmét csak az anyag adhatja meg
- **A 14. színben az egyenlítőnél vagyunk.** Kiderül: a nap kihűlt, a földet nem sikerült megmenteni. Néhány eszkimó él csak itt, akik a megélhetésért folyó harcban föladták erkölcsüket, agyonverték szomszédaikat, hiszen „sok az eszkimó, kevés a fóka”. „Mindég az állat első bennetek” - általánosít Lucifer
- Hatására Ádám nem akarja már látni többé „ádáz sorsát”. Ám bukását a nap kihűlése, kozmikus erők okozzák, nem küzdelmének eredménytelensége

Létértelmezés a Tragédiában

- Az eszkimó szín rettentő képeinek tanulságaival ébred Ádám. Úgy érzi, nem rendelkezik már mással: csak az akarat szabadságával. S bár Lucifer ezt is kétségbe vonja, Ádám elindul a sziklaszirt felé, hogy levesse magát, és megakadályozza a balul sikerült álom beteljesülését.
- Cakhogy Éva szavait hallva („*Anyának érzem, óh, Ádám, magam.*”) lelkiállapota átrendeződik. **Az apaság felemelő érzése háttérbe szorítja Lucifer érveit.** Eddig is Éva hatására érezte meg, most pedig **felfokozottan éli át: az élet értékes, még ha nem is tudjuk megmagyarázni, hogy miért (vitalizmus)**

Létértelmezés: 1. Milyen a világ?

Ádám kétségei azonban továbbra is megmaradnak, ezért az Úrhoz fordul. Bizonyosságot szeretne tőle kapni. Azt akarja megtudni: 1. **Halhatatlan- e a lélek**, vagy testünkkel együtt az is elenyészik? 2. **Haladás vagy körforgás jellemzi-e a történelmet?** 3. **Érdemes-e derék embernek lenni**, azaz van-e értelme az egyes ember önfeláldozó erőfeszítésének?

Mit Mond erre az Úr? Bizonytalanságban hagyja, és azt állítja: ez a bizonytalanság szavatolja az ember erkölcsi nagyságát és szabadságát:

Ha látnád, a földön múltékonyan /Pihen csak lelked, s túl örök idő vár: /Erény nem volna itt szenvedni többé./ Ha látnád, a por lelkedet felissza:/ Mi sarkantyúzna, nagy eszmék miatt, /Hogy a muló perc élvéről lemondj? ...

*Uram! rettentő látások gyötörtek,
És nem tudom, mi bennök a való.
Óh mondd, óh mondd, minő sors vár reám:
E szűkhatáru lét-e mindenem,
Melynek küzdése közt lelkem szűrődik,
Mint bor, hogy végre, amidőn kitisztult,
A földre öntsd, és béigya porond?
Megy-é előbbre majdan fajzatom,
Nemesbedvén, hogy trónodhoz közelgjen,
Vagy, mint malomnak barma, holtra fárad,
S a körből, melyben jár, nem bír kitörni?
Van-é jutalma a nemes kebelnek,
Melyet kígyúnyol vérhullásaért
A kislelkű tömeg?*

Karod erős - szived emelkedett:
Végetlen a tér, mely munkára hív,
S ha jól ügyelsz, **egy szózat zeng feléd**
Szünetlenül, mely visszaint s emel,
Csak azt kövesd. S ha tettdús életed
Zajában elnémúl ez égi szó,
E gyöngé nő tisztább lelkűlete,
Az érdekek mocskától távolabb,
Meghallja azt, és szíverén keresztül
Költészetté fog és dallá szűrődni.
E két eszközzel állandó oldalonál,
Balsors s szerencse közt mind-egyenként,
Vigasztaló, mosolygó génius. -
Te, Lucifer meg, egy gyűrű te is
Mindenségemben - működjél tovább:
Hideg tudásod, dőre tagadásod
Lesz az élesztő, mely forrásba hoz,
S eltántorítja bár - az mit se tesz -
Egy percre az embert, majd visszatér.
De bűnhődésed végtelen leendő
Szünetlen látva, hogy **mit rontni vágyol,**
Szép és nemesnek új csirája lesz. -

Létértelmezés 2. Hogyan élünk?

Ádám ezt követően azt kérdezi az Úrtól: mit kell tennie, hogy megmaradjon a helyes úton. Ezt a kérdést nem hárítja el:

- **Hallgasson a lelkiismeretére!** Hiszen megérezzük, mi a jó és a rossz. Isten a lelkünkbe véste (ld. Kant filozófiáját)
- **Hallgasson a nőre!** Hiszen – ahogy Éva szerepe is megmutatta – ő még jobban érzi az Éden emlékét, kevésbé homályosította el lelkét az érdek és a pesszimista eszmék
- S végül: **Merjen kételkedni!** Így értelmezhetjük Lucifer szerepét, aki örökké rosszra tör, s örökké jót mível.”

Összefoglalás

- Madách műve a **remekművek** közé tartozik
- **Azzá teszi a drámai költemény műfajának művészi felhasználása**, a drámai és a lírai elemek mesteri ötvözése
- **Azzá teszi nyelve és stílusa**, amelyben a pátosz és a tragikus irónia uralkodik, s tele van találó bölcs mondással. Nem véletlen, hogy több mint 100 a belőle származó szállóigék száma

S azzá teszi mondanivalója. Az emberi lét alapkérdéseit teszi fel: Milyen a világ? Miért élünk? Hogyan éljünk? De az első két kérdést nyitva hagyja. Ugyanakkor reménnyel biztat, **a jobbért való küzdelmet pedig az emberi lét legfontosabb követelményeként jelöli meg.**

A konkrét célt persze nekünk kell megtalálnunk. A modern korban nincsenek már nagy igazságok, csak kicsik, kinek-kinek a magáé. Azért viszont mindenki maga felel